TARİH Sınıf-10

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU MOĞOL İSTİLASI'NIN ANADOLU'DA MEYDANA GETİRDİĞİ SİYASİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL DEĞİŞİM

ANADOLU'DA MOĞOL İSTİLASI

İlk Türk beylikleri ortak hedefler doğrultusunda ve çevrelerindeki düşmanlar karşısında zaman zaman birlikte hareket etmiştir. Türkiye Selçukluları ile Danişmentliler, Haçlıların Anadolu'yu hedef aldığı dönemde Anadolu'nun savunmasını birlikte üstlenmiştir. Benzer şekilde Saltuklular da kuruldukları bölgeyi tehdit eden Gürcülere karşı diğer Türk beyliklerinden yardım alarak Gürcülerle mücadele etmiştir.

SELÇUKLU-HARZEMŞAH-MOĞOL İLİŞKİLERİ

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sürecinde Türkler, Anadolu'da Bizans ve Haçlılar ile mücadele ederken doğuda da Moğol tehlikesi belirmiştir. Anadolu'nun Moğol işgaline uğraması ihtimaline karşı bazı tedbirler alan I. Alâeddin Keykubad; Konya, Kayseri ve Sivas gibi şehirlerin surlarını ve sınır kalelerini yeniden inşa ettirmiştir.

Ayrıca I. Alâeddin Keykubad, Abbasi halifesinin Moğol tehlikesine karşı yardım isteğini geri çevirmemiş ve Bağdat'a 5 000 kişilik bir kuvvet göndermiştir. Sultan I. Alâeddin Keykubad, Moğolların dünya için büyük bir tehlike olduğunu ve onların durdurulması için herkesin birlikte mücadele etmesi gerektiğini düşünmüştür. Bu amaçla Harzemşahlara ittifak teklif etmiştir.

Moğollara karşı savaşı geciktiren bir siyaset takip eden Alâeddin Keykubad, Moğolların Anadolu'ya girmelerini engellemeye çalışmıştır.

Moğol İstilası'nın önünden kaçarak Anadolu'ya gelen Oğuzların artık kontrol altında tutulamaması toplumsal dengeyi bozmuştur. Bu durum, Anadolu'da geniş bir alana yayılan Bâbailer Ayaklanması'na neden olmuştur. Yesevîlik tarikatına bağlı olan ve inançlarını Anadolu'da yaymaya çalışan Baba İlyas, Türkiye Selçuklu Devleti tarihindeki en büyük isyan hareketine öncülük etmiştir.

MOĞOLLAR ANADOLU'DA

Moğol İstilası, 1221'den itibaren batı yönünde gittikçe yoğunlaşmış ve Anadolu coğrafyası için bir tehdit hâline gelmiştir. Daha önce Moğollardan kaçarak

Horasan, İran ve Azerbaycan'a gelen Türkmenler, kitleler hâlinde Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde bazı devlet adamları, sultanın değiştirilmesinde bile rol oynayacak kadar güçlenmiştir. I. Alâeddin Keykubad, yaklaşan Moğol tehlikesi öncesinde devlet içindeki otoritesini sağlamak için emirlerin bazılarını ortadan kaldırmış ve onların mallarını devlet hazinesine katmıştır.

KÖSEDAĞ SAVAŞI

Türkiye Selçuklularının Yassıçemen'deki başarısından dolayı Moğollar, Sultan Keykubad'a karşı tedbirli davranmaya devam etmiştir. Ancak I. Alâeddin Keykubad'ın 1237'de ölümü ve tahta II. Gıyâseddin Keyhüsrev'in geçmesinden sonra devlet bazı sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Selçukluların Babailer Ayaklanması'nda zayıf duruma düştüğünü gören Moğollar, harekete geçerek Anadolu'ya girmiştir. Erzurum'un yağmalanması ve halkın büyük kısmının kılıçtan geçirilmesi, Türkiye Selçukluları ile Moğollar arasında bir savaşı kaçınılmaz hâle getirmiştir. Bu durum karşısında II. Gıyâseddin Keyhüsrev, Moğollara karşı müttefik arama yoluna gitmiştir.

Moğolların, bölgenin tamamına zarar vereceğini belirten Sultan, ortak düşman karşısında Müslüman veya Hristiyan herkesin kendisine destek vermesini istemiştir. Hazırlıklardan sonra Kayseri'de, temelini Selçukluların oluşturduğu ve Gürcü-Frank paralı askerlerinin de katıldığı yaklaşık 80 000 kişilik bir ordu toplanmıştır.

1243'te yapılan bu savaşta Selçuklular ağır bir mağlubiyet almıştır. Savaş sonunda Sultan ordusunu bırakarak savaş alanından kaçmış, devlet hazinesi ve ordunun bütün teçhizatı Moğolların eline geçmiştir. Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da ilerlemeye başlayan Moğollar, Baycu Noyan idaresinde Sivas'a girmiş ve şehri yağmalamıştır. Buradan Kayseri'ye ilerleyen Moğollar, bu önemli ticaret merkezini de yağmaladıktan sonra geri dönmüştür. Savaştan sonra Selçuklu veziri Moğollarla anlaşma yapmış ve Moğollar, Türkiye Selçuklularını vergiye bağlamıştır. Anadolu'daki Moğol Dönemi; Kösedağ yenilgisi ile başlamış ve Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu sonrasına, yaklaşık 1340'lara kadar sürmüştür.

İran kökenli olan Selçuklu devlet adamları, devlet idaresinde Moğol temsilcisi gibi davransa da Türkmen beylerinin direnişi, bölgedeki Moğol gücünün kırılmasında etkili olmuştur. IV. Kılıç Arslan ile Vezir Süleyman Müineddin Pervane arasındaki çekişmelerde de Moğollar, Pervane'yi desteklemiş ve IV. Kılıç Arslan, 1266'da Pervane tarafından öldürülmüştür.

Elbistan Savaşı'nın intikamını almak için 30 000 kişilik bir kuvvetle Anadolu'ya giren Moğol hükümdarı Abaka Han yaklaşık 200 000 insanı öldürmüş ve Pervane'yi idam ettirmiştir. Bundan sonra ise Anadolu'da Moğol İstilası'nın etkisi daha fazla hissedilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Türkmenler, Anadolu'da dikkat çekmeye başlamıştır. Moğol zulmüne karşı ilk tepkiler, şeyh ve dervişler tarafından cihat fikriyle organize edilen Türkmenlerden gelmiştir.

İKİNCİ BEYLİKLER DÖNEMİ

Moğol İstilası sonrasında Türkmenlerin Anadolu'ya göçleri daha da yoğunlaşmıştır. Bölgenin sosyal, iktisadi, dinî ve idari yapısında önemli değişiklere neden olan Türkmen göçleri, Anadolu'daki sosyal ve politik hayatı derinden etkilemiştir. Batı yönünde ve dalgalar hâlinde ilerleyerek Anadolu'ya giren Türkmenler, Anadolu'nun batısında Bizans ve doğusunda da Moğollarla mücadelede çok önemli vazifeler üslenmiştir.

Yarı göçebe bir hayat süren bu grupları, iç düzenlerinde sorun çıkarma ihtimali sebebiyle Selçuklular sınır boylarına göndermiştir. Böylece uçlarda gaza ideolojisi dâhilinde Bizans'a karşı akınlar düzenleyen yeni siyasî gruplar ortaya çıkmıştır. Kösedağ Savaşı sonrası Türkiye Selçukluları yıkılış sürecine girmiş ve Anadolu'da Moğollar etkili olmaya başlamıştır. XIII. yüzyılın sonlarına doğru bu etkinliklerini kaybeden Moğollar, Anadolu'da hâkimiyet kurmakta başarılı olamamıştır. Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu'da ilk Türk beylikleri ortaya çıkmış, benzer şekilde Kösedağ Savaşı sonrasında da İkinci Beylikler Dönemi yaşanmaya başlanmıştır.

Bu dönem XIII. Yüzyılın ikinci yarısında Karamanoğullarının faaliyetleri ile başlamış ve XVII. yüzyılın başlarına yani Ramazanoğulları topraklarının Osmanlı Devleti'ne dâhil edilmesine kadar devam etmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde siyasi bütünlüğün parçalanmasına sebep olan Moğol İstilası, parçalanmayı ve bu beyliklerin kuruluşunu sağlayan başlıca sebep olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecine girmesiyle birlikte, Türkmen beyleri, Selçuklu otoritesinin kaybolduğu bölgelerde merkezî otoritesi zayıflayan Bizans'ın da durumundan faydalanarak müstakil ya da yarı müstakil hâlde devletçikler şeklinde teşkilatlanmıştır.

MOĞOLLAR SONRASI ANADOLU'DA MUTASAVVIFLAR

Siyasi otoritenin zaafa uğradığı bu dönemde halk, tasavvuf ehli manevi otoritelere sığınmaya başlamıştır. Anadolu coğrafyasında tarikatlar halk üzerinde büyük etkiye sahip olmuştur.

Mevlânâ Celâleddîn-î Rûmî, Hacı Bektâş-ı Velî ve Yunus Emre gibi âlimler, açtıkları tekke ve zaviyeler ile kurdukları vakıflarla geniş halk kitleleri üzerinde etkili olmaya başlamıştır.

Mevlevilik, Türkiye Selçukluları Dönemi'nde ortaya çıkmış, İkinci Beylikler ve Osmanlı Devleti dönemleri boyunca, Anadolu'da

Türk toplumunu en çok etkileyen tarikatlardan olmuştur.

Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hacı Bektâş-ı Velî, Anadolu'da Suluca Karahöyük'e yerleşmiştir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ankara, Kırşehir, Konya, Kayseri gibi Anadolu'nun kültür merkezleri, aynı zamanda Bektâşiliğin de ilk merkezleri olmuştur.

Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi sürecinde özellikle Moğol İstilası sonrasında önemli bir rolü olan Hacı Bektâş-ı Velî kalıcı izler bırakmıştır. Millî ve İslami değerleri birlikte yansıtan şiirleriyle Yunus Emre, XIII. yüzyılın karışıklıklar içerisindeki Anadolu insanında hayranlık uyandırmış ve sosyal huzurun sağlanmasına hizmet etmiştir.

SORULAR

1- Doğudan gelen Moğol tehlikesini yakından takip eden Türkiye Selçuklu Hükümdarı I. Alaaddin Keykubad, bu tehlikeye karşı tedbirler almayı ihmal etmemekteydi.

Moğol tehlikesine karşı I. Alaeddin Keykubat'ın aldığı tedbirler arasında aşağıdakilerden hangisi bulunmamaktadır?

A) Konya, Kayseri ve Sivas kentlerinin surlarını onarttı.
B) Bizanslılar ile mücadele etti.
C) Anadolu'ya gelen Türk boylarını Doğu Anadolu'ya yerleştirdi.
D) Eyyubiler ve Abbasi Halifesi ile iyi ilişkiler kurmaya çalıştı.
E) Harzemşahlara destek verdi.

Cevap: B

2- Kösedağ Savaşı'ndan sonra, Anadolu'da kurulan beylikler bağımsızlıklarını ilan ederek bulundukları bölgeleri kendi adlarına yönetmeye başlamışlardır.

Buna göre;

I. Anadolu'da siyasi birliğin bozulduğu,
II. Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkıldığı,
III. Beylikler arasında ekonomik rekabetin yaşandığı,
IV. Beyliklerin sadece Bizans ile mücadele ettiği

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II
C) I ve II D) I ve III
E) I, II ve III

Cevap: A

3- Türkiye Selçuklu Devletinde;

I. Yassıçemen Savaşı ile Harzemşahların yıkılması,
II. Baba İshak Ayaklanması'nın güçlükle bastırılması,
III. Sosyal ve ekonomik düzenin bozulması

gelişmelerinden hangileri ülke yönetiminin ve merkezî otoritenin zayıf olduğunu kanıtlar?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) Yalnız III
D) II ve III
E) I, II ve III

Cevap: D